

Viljem Osvajalec

Janez
Menart

Sred cerkve kloštra v Caenu skopan je v tleh nov grob.
 Orjaško truplo čaka na milostni pokop.
 Kje krona je, kje krsta, kje vsaj mrtvaški prt?
 Kdaj konec bo ponižanj, ki jih prinaša smrt? —
 Zdaj se zlatí september. Še marca bil je zdrav.
 »Naj veličanstvo shujša . . .« zdravnik nasvet je dal.
 Res bil je kakor medved, ki bi pogoltnil sod,
 pa legel je in stradal in ječal: »O, my God!«

A Filip, kralj francoski, ves dvor je spravil v smeh,
 ko je v Parizu bleknil o čudnih postnih dneh:
 »Vexin od mene terja, že leto dni grozí;
 ma foi, ta kralj angleški pa dolgo ne rodi!« —
 »O, ti pariški gobec, pokažem ti, kaj znam!
 Za pôrod se zahvalil bom v cerkvi Notre-Dame!«

Udaril je čez mejo: na tisoče kopit
med kriki zamendralo je v polja zrelih žit.

Pod žagami je padel poslednji sadni vrt,
z valovi izruváli so milijone trt,
kjerkoli šla je vojska, je rila smrtno gaz,
ognjeni plaz požiral je polje, hrib in vas.
A ko v zažganem Mantu, poln maščevalne sle,
je poplesával s konjem in vpil: »Bij, kolji pse!«
pod njim je serec v skoku kopitnil v živ pepel,
se splášil, vzpel in s sedlom v tolst trebuh ga zadel.

Šest tednov je v Ruenu, zaprt v siv samostan,
umiral, vsak dan slabši in vsak dan bolj bolan.
On, ki je v pol stoletja prejezdil tisoč cest,
on, ki je z mečem trkal na vrata stotih mest,
ki se k angleški kroni prebil je cel in čil
skoz gozd osti in mlátov in kavljjev in rezil,
on je obležal v kamri negiben kot mrlič,
ker ga je v trebuh dregnil top sedelni glavíč.

Šest tednov se je mučil, crkaval kakor pes
in vsako noč v njem rasla sta slaba vest in kes.
V Mant je poslal denarja, naj cerkve spet zgradé,
vsem ječam dal ukaze, da vklenjence spusté;
poslal zlata je kloštrom, izropanim nekoč,
in starčkom in sirotam zapisal je pomoč —
a trebuh je zatekal, kot da sploh ni Boga,
kot živ dokaz da z Bogom se vádljati ne dá.

S poslednjimi naporí med troje je sinov
razdélil krono, zemlje, denar in blagoslov.
Še s toplimi pečati so se vsak v svojo stran
razpřhnili sinovi in dvor kot jaťa vran.
Ob njem, že nič več kralju, so še poslednjo noč
ostali le menihi, spokojno žebrajoč,
in z njimi, med zdravniki, kak vitez, kak opat,
kak zvest vazal — pa straže in dvorna služinčad.

Ko se na ogledalce nič več nabral ni dah,
je vse molilce v hipu razgnal bolesten strah.
Ko so oči ob svítu dobile lesk steklen,

odšli so vsi. Strežaji pa vrgli se na plen.
 Pobrali so orožje, posodje, konje, pse,
 raznesli so pohištvo, zavese, okna . . . Vse.
 Za njimi je na pôdu ostal samo mrtvak:
 v smeteh, z ogromnim vampom, negiben, žolt in nag.

Tam ležal je in čakal ves dan na kak ukrep:
 kdo, kje naj ga pokoplje, kdo plačal bo pogreb.
 Vsi so se vdrli v zemljo. Le star, ubog baron
 posegel zanj je v mošnjo za čast in božji lon.
 Oblekel je mrliča in ga prepeljal v Caen,
 kot nádškof je odločil, da tam bo pokopan . . .
 Zdaj je tu v cerkvi kloštra, brez krste v strop zazrt,
 pred koncem vseh ponižanj, ki jih prinaša smrt.

Že maša je končana, že k truplu gre opat,
 že mizerere bere in križa zadnjokrat . . .
 »Počakajte, pogrebci!« po cerkvi jekne vzklik,
 »ta grob leži na mojem, vse tod sem jaz lastnik!
 Ta mož, ki zdaj je mrtev, je ves ta svet svoj dan
 mi vzel s surovo silo in zgradil samostan.
 Dokler mi kdo ne plača, kar gre mi za ta svet,
 ne dam, da tat vanj leže, in grob naj bo preklet!«

Opat nadškôfa gleda, nadškôf je negotov,
 a mož pozove priče, da svet je res njegov.
 In glej, že zbarantajo nad truplom dober kup:
 za grob tri livre dajo, za drugo koš obljud.
 Opat dá znak. Menihi ponesejo nad grob
 orjaško truplo kralja in ga spuste v pokop.
 A grob je ozek, kratek in truplo vanj ne grè,
 pa eden izmed bratov nanj z nógo se upre.

Tedajci truplo počí in brizgne gnojen smrad,
 da stiskata nosove še nádškof in opat.
 Ljudje bežé iz cerkve, pogrebci v grob mašé
 s petámi gnílo truplo in pesek nanj valé.
 Korístrom glas zastaja, requiescat onemi,
 na lutnji zadnja struna zgubljeno odzveni.
 Menih naspè kadíla, da ves obda se z njim,
 da díim prekrije truplo, da vse utone v díim.

Tako je bil umrl, tako je šel s sveta
 kralj Viljem Osvajalec. Naj Bog mu pôkoj dá!
 To kroniko resnično iz že minulih let,
 ki nas uči zemljane, kako je ničen svet,
 sem slišal in zapisal jaz, Orderik Vitál,
 v tem letu tisoč stotem, ko s severnih obal
 me pota so privedla v pobožni samostan
 z imenom Sveti Štefan v normanskem mestu Caen.

Pojasnila:

Viljem Osvajalec (1027—1087) je bil vojvoda Normandije. Z raznimi spletkami je skušal priti na angleški prestol, do katerega ni imel nobene legalne pravice. Ker mu to ni uspelo, je leta 1066 zbral maloštevilno vojsko, prekoračil Rokavski preliv in v bitki pri Hastingsu premagal in ubil angleškega kralja Harolda, nato pa sam postal kralj in vladal vse do smrti, ki ga je doletela v Normandiji, tako kot opisuje pesem.

Caen — izg. Kan. / *O, my God!* — o, moj bog; kralj je seveda govoril francosko, ampak zaradi boljše oznake v pesmi lahko domnevamo, da se ga je v dvajsetih letih vladanja prišla tudi kakšna beseda njegovih novih podložnikov. / *Vexin* — sporno mejno ozemlje v Normandiji, glavno mesto Mantes. / *Ma foi!* — pri moji veri! / *za porod se zahvalil itd.* — navada je bila, da se je mati po porodu šla zahvalit v cerkev devici Mariji. / *Orderic Vital* — (1075—1142) francoski zgodovinar, rojen v Angliji, ki je napisal delo *Historia ecclesiastica*, v kateri podaja tudi zgodovino Normandije. / *samostan z imenom Sveti Štefan* — je ustanovil Viljem Osvajalec in bil pri njegovi posvetitvi 13. septembra 1077. Pokopan pa je bil v njem skoraj do dneva točno deset let zatem, ko so ga tja pripeljali iz nekega samostana v Ruenu, kjer je umrl 10. septembra 1087.